

**SOSYAL BİLGİLER DERSİNDE MARMARA VE EGE BÖLGELERİ
KONULARININ ÖĞRENİLMESİ VE ÖĞRETİLMESİNDE
YAKINDAN UZAĞA İLKESİ VE DİĞER FAKTÖRLERİN ETKİSİ**

*Effects of Near to Far Principle and Other Factors on Learning and
Teaching the Subjects of Marmara and Aegean Region in the Social Studies
Course*

Yrd. Doç. Dr. Hülya KAYALI *

ÖZET

Bu çalışmanın amacı ilköğretim okulları 7. sınıf Sosyal Bilgiler dersi Marmara ve Ege Bölgeleri konularının öğrenme ve öğretilmesinde yakından uzağa ilkesi ve öğrenci başarısı üzerinde etkili olan diğer faktörleri belirlemektir. Bu nedenle Kütahya ve İstanbul'da altı ilköğretim okulunda öğrenim gören, tarama metodu ile belirlenmiş, 208 (92 kız, 116 erkek) 7. sınıf öğrencisine anket ve başarı testi, öğretmenlerine ise anket uygulanmıştır. Bu çalışmanın sonucunda öğrencilerin içinde buldukları bölgeyi daha iyi öğrendikleri, bu konuların öğreniminde öğrencilerin derse çalışma biçimlerinin, derse yönelik tutumlarının, öğretmenlerin bölgeler konusunu işlerken kullandıkları yöntem ve teknikler ile araç ve materyallerin öğrenci başarısı üzerinde etkili olduğu belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: *ilköğretim öğrencileri, coğrafya konuları, bölgeler, coğrafya konuları öğretimi.*

ABSTRACT

The purpose of this study is to determine the effects of near-to-far principle and other factors effective on students' achievement on learning and teaching the subjects of Marmara and Aegean Regions in the 7th Grade Social Studies course at the primary education schools. For this purpose, total of 208 (92 female and 116 male) 7th grade students, who studied at total of six primary education schools in Kutahya and İstanbul provinces and were selected using the survey method, were given a questionnaire and a achievement test, and their teachers were given a questionnaire. At the end of the study, it was determined that students learn the region they live in better, and that students' studying methods, their attitude toward the course, as well as the methods and techniques and tools and materials teachers use while teaching regions were effective on students' achievement.

Key words: *primary education students, geography subjects, regions, teaching geography subjects.*

*Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü Öğretim Üyesi

GİRİŞ

Sosyal Bilgiler dersi ilköğretimin temel derslerinden biridir. Sosyal Bilgiler ilköğretim okullarında iyi ve sorumlu vatandaş yetiştirmek amacıyla, sosyal bilimler disiplinlerinden seçilmiş bilgilere dayalı olarak, öğrencilere toplumsal yaşamla ilgili temel bilgi, beceri, tutum ve değerlerin kazandırıldığı bir çalışma alanıdır (Erden, tarihsiz: 8).

Sosyal Bilgiler dersi içinde Türkiye'nin Coğrafi Bölgeleri ünitesi yedinci sınıfta okutulmakta olup, bölgeler konusu öğrencilere öğretilirken, genellikle yakından uzağa ilkesi gereğince içinde bulunulan bölgeden başlanır. Öğrencilerin içinden buldukları bölgeyi öğrenmelerinin, gerek kendi yapmış oldukları gözlemler, gerek sosyal bilgiler öğretmenleri tarafından düzenlenen çevre gezileri ve öğretmenin vermiş olduğu bilgiler ile daha kolay olması gerekmektedir.

Öğrencilerin içinde yaşadıkları bölgeyi diğer bölgelere göre daha iyi öğrenip öğrenmedikleri ile ilgili daha önce yapılmış bir çalışma bulunmamaktadır. Hem içinde bulunulan bölge ve hem de yakından uzağa ilkesi gereğince komşu bir bölge hakkındaki bilgilerin öğrenilmesinde farklılığın olup olmadığının karşılaştırmalı olarak ortaya konulabilmesi, coğrafi bölgelerin öğrenilmesi ve öğretilmesinde, öğrenci başarısında etkili olan faktörlerin neler olduğunun belirlenebilmesi için Marmara ve Ege Bölgeleri konuları ile Marmara Bölgesi içinde İstanbul, Ege Bölgesi içinde ise Kütahya ili seçilmiştir. Daha önce bu şekilde yapılmış bir çalışma olmadığından bu araştırmanın boşluğu dolduracağı düşünülmektedir.

Bu araştırma ile ilköğretim yedinci sınıf Sosyal Bilgiler dersi Marmara ve Ege bölgeleri konularının öğretiminde,

1- Yakından uzağa ilkesine öğrencilerin içinde buldukları bölgeyi diğer bölgelere nazaran daha iyi ve kolaylıkla öğrenip, öğrenmedikleri,

2- Bu konuların öğretiminde karşılaşılan güçlüklerin neler olduğu, öğrencilerin coğrafya konularına yönelik tutumları ile başarıları arasında bir ilişki olup olmadığı,

3- Öğrencilerin çalışma biçimleri ile Marmara ve Ege bölgeleri konulardaki başarıları arasında bir ilişki olup olmadığı,

4-Öğrencilerin ailelerinin sosyo-ekonomik durumu ile öğrencilerin bu konulardaki başarıları arasında bir ilişki olup olmadığı,

5- Bu konuların öğretiminde kullanılan metot ve teknikler, araç ve materyaller ile bu konulardaki öğrenci başarıları arasında bir ilişki olup olmadığı sorularına cevap aranmıştır.

YÖNTEM

Araştırmada Sosyal Bilgiler dersi coğrafya konularında öğrenci başarısını etkileyen değişkenler betimlendiği için survey yöntemi kullanılmıştır.

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini, İstanbul ili ilçeleri ve Kütahya ili Merkez ilçedeki ilköğretim okullarında görevli öğretmenler ile bu kurumlarda öğrenim gören öğrenciler oluşturmaktadır.

Araştırmanın örneklemini, İstanbul İli Kadıköy, Maltepe ilçelerindeki üç ilköğretim okulu ile Kütahya Merkez İlçedeki üç ilköğretim okulunun yedinci sınıfında okuyan ve tesadüfi (random) yöntem ile belirlenmiş, 92 kız, 116 erkek olmak üzere toplam 208 öğrenciden ve bunların derslerine giren 3 bayan, 5 bay toplam 8 öğretmenden oluşmaktadır.

Okullar, farklı sosyo-ekonomik ve kültürel düzeylerdeki ailelerin yaşadığı semtlerde bulunmaları esas alınarak belirlenmiştir.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada veriler, yedinci sınıf öğrencilerine uygulanan “Sosyal Bilgiler Dersi Marmara ve Ege Bölgeleri konuları Başarı Testi”, “Öğrenci Anketi” ve öğretmenlere uygulanan “Öğretmen Anketi” ile toplanmıştır. Bu anketler ve başarı testi 2004-2005 öğretim yılında uygulanmıştır. Araştırmacı tarafından geliştirilmiş olan Öğretmen Anketi, öğretmenlere ait kişisel bilgiler, derse yönelik tutumları, coğrafya konularında kullandıkları yöntem, teknik ve araç gereçler ile coğrafya konularının öğretiminde karşılaştıkları sorunların neler olduğunu belirlemeye yönelik sorulardan oluşmaktadır. Öğrenci anketi de araştırmacı tarafından

geliştirilmiş olup, bu ankette öğrencilerin ailelerinin kültürel ve sosyo-ekonomik düzeyi, coğrafya konularına yönelik tutumları, öğrencilerin ders dışında coğrafya konularına çalışma biçimlerini ölçmeye yönelik sorular bulunmaktadır. “Yedinci Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Marmara ve Ege Bölgeleri Konuları Başarı Testi” ise bir kısmı araştırmacı tarafından hazırlanmış, bir kısmı da çeşitli kaynaklardan alınmış, farklı düzeylerde sorulardan oluşmuştur. Veri toplama araçlarına, uzman görüşüne başvurulduktan sonra son şekli verilmiştir.

Verilerin Çözümlemesi

Verilerin analizi bilgisayar ortamında yapılmıştır. Araştırmaya katılan öğretmen ve öğrencilerin frekans dağılımları ile yüzdeleri, öğrencilerin başarı testindeki sorulara verdiği doğru cevapların aritmetik ortalaması, standart sapması hesaplanmış, grupların karşılaştırılmasında varyans analizi tekniği kullanılmıştır.

BULGULAR

Bulgulara ilişkin tabloların metine alınmasında yer darlığı nedeni ile öğrenci başarısında etkili olan anne ve baba değişkenlerine ait faktörler alınmamış, bunun haricinde gruplar arasında anlamlı farklılık bulunan değişkenlere ilişkin tablolar tercih edilmiş, anlamlı fark görülmeyen verilere ait tablolar alınmamıştır.

Öğrenci Başarısının Cinsiyet Değişkenine Göre Farklılaşması

Araştırmaya katılan öğrencilerin %44.23’ü kız, %55.77’si ise erkektir. Öğrencilerin başarı testi puanları cinsiyete göre önemli bir farklılık göstermemektedir.

Öğrenci Başarısının Anne Babaya İlişkin Değişkenlere Göre Farklılaşması

Öğrencilerin Marmara ve Ege bölgeleri konuları başarı testi puanları babanın mesleği değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir. Öğrencilerin başarı testi puanları babanın mesleğine göre memur, diğer, serbest meslek ve işçi şeklinde sıralanmaktadır.

Öğrencilerin başarı testi puanları annenin mesleği değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir. Başarı testi puanının bu değişkene göre ev hanımı, diğer, memur ve işçi şeklinde sıralandığı görülmektedir. Annesi ev hanımı olan öğrencilerin başarılarının yüksek

olmasında, annelerin çocuklarına ayıracak daha fazla zamanlarının olması, daha iyi çalışma ortamı sunabilmeleri ile ilgili olabilir.

Öğrencilerin başarı testi puanı babanın öğrenim durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermektedir. Başarı testi puanı babanın öğrenim durumuna göre üniversite, diğer, lise, ilkokul ve ortaokul şeklinde sıralanmaktadır.

Öğrencilerin başarı testi puanları annenin öğrenim düzeyi değişkenine göre önemli bir farklılık göstermektedir. Öğrencilerin başarı testi puanlarının annenin öğrenim durumu değişkenine göre üniversite, lise, ortaokul, diğer ve ilkokul şeklinde sıralanmaktadır.

Genellikle anne ve babaları üniversite mezunu olan öğrencilerin başarı testi puanları ile diğer öğrencilerin puanları arasında anlamlı bir farklılık vardır. Bu aileler çocuklarına ders dışı çalışmalarında yardımcı olabilmekte, derse motive edebilmekte, bu da öğrencilerin dersteki başarılarını arttırmaktadır.

Öğrenci Başarısının Öğrencinin Doğum Yeri Değişkenine Göre Farklaşması

Öğrencilerin %60.4'ü 16 yıldan fazla, %26.6'sı 11-15 yıl, %8.2'si 6-10 yıl, %4.8'i ise 1-5 yıldır şehirde oturmakta olup, bu değişkene göre başarı testi puanlarında anlamlı bir farklılık görülmektedir.

Öğrencilerin %95,2'si ilkokulu şehirde, %3.8'i ise kırsal kesimde okumuş olup, öğrencilerin başarı testi puanlarının ilkokulu okudukları yere göre önemli bir farklılık göstermediği görülmektedir.

Öğrencilerin İçinde Buldukları Bölgeyi Daha İyi Öğrenip Öğrenmediği Değişkenine Göre Farklaşması

Öğrencilerin başarı testi puanları içinde buldukları bölgeyi daha iyi öğrenip öğrenmedikleri değişkenine göre Marmara Bölgesi için anlamlı bir farklılık göstermektedir. İstanbul'daki okullarda yapılan araştırmada Marmara Bölgesi ile ilgili sorularda öğrencilerin %77,9'u başarılı olurken, Ege Bölgesi ile ilgili sorularda ise %61.1'i başarılı olmuştur.

Kütahya'da yapılan çalışmada, öğrencilerin Ege Bölgesini daha iyi öğrenip öğrenmedikleri değişkenine göre anlamlı bir farklılık görülmüştür. Öğrencilerin % 74,7'si Ege Bölgesi ile ilgili sorularda

*SOSYAL BİLGİLER DERSİNDE MARMARA VE EGE BÖLGELERİ KONULARININ ÖĞRENİLMESİ
VE ÖĞRETİLMESİNDE YAKINDAN UZAĞA İLKESİ VE DİĞER FAKTÖRLERİN ETKİSİ*

başarılı olurken, Marmara Bölgesi ile ilgili sorularda ise %71,1'i'nin başarılı olduğu görülmüştür.

Çocuk ilgisinin yakından uzağa doğru olduğu konusunda yaygın bir kanı vardır. Öğretimin verimli olabilmesi için öğrencilerin tanıdığı, daha kolay öğrenebileceği ve öğrenmesi gerektiği çevre şartlarının göz önünde bulundurulması gerekir. Öğretimde en yakın çevreden başlanıp, aşamalı bir sıra takip edilerek insan ve toplum ilişkilerine ulaşılr (Binbaşoğlu, 1986: 23).

Hemen her öğrenci içinde yaşadığı ve ilgi kurduğu nesnel ya da öznel olguları, daha kolay algılar; yani öğrenir (Doğanay, 2002: 150). Yapılan bu çalışmada da öğrencilerin içinde buldukları bölgeyi daha iyi öğrendikleri bu bölge ile ilgili sorularda daha başarılı oldukları görülmüştür.

Öğrenci Başarısının Coğrafya Konularına Yönelik Tutumlarına İlişkin Değişkenlere Göre Farklaşması

Öğrencilerin Coğrafya konularını sevmeleri ile başarıları arasında anlamlı bir ilişki görülmektedir. Öğrencilerden % 60.7'si coğrafya konularını sevdiklerini belirtirken sevmeyenlerin oranı %39.3'tür. Öğrencilerin coğrafya dersini sevmeme sebepleri arasında büyük bir kısmının dersi sıkıcı bulması gelmektedir (Tablo 1-2).

Tablo1: Öğrencilerin coğrafya konularını sevip sevmemelerine göre dağılımı

Seçenekler	F	%
Coğrafya konularını seviyorum	125	60,7
Coğrafya konularını sevmiyorum	81	39,3
Toplam	206	100.0

Tablo 2: Öğrencilerin başarı testi puanlarının coğrafya konularını sevmelerine göre aritmetik ortalama ve standart sapmaları

Seçenekler	N	X	Ss
Coğrafya konularını seviyorum	125	1,0800	,6299
Coğrafya konularını sevmiyorum	81	,7284	,5704
Toplam	206	,9417	,6298

Öğrencilere 5 üzerinden bu dersteki başarısının kaç puan olduğu sorulduğunda %40.6'sı 5, %33.8'i 4, %17,9'u 3, %5.8'i 2, %1.9'u ise 1 şeklinde cevap vermiştir. Öğrencilerin coğrafya konuları başarı testi puanları bu konulardaki başarılarına 5 üzerinden verdikleri puan değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir. Öğrencilerin coğrafya konularındaki başarılarını tutarlı olarak değerlendirdikleri söylenebilir.

Öğrencilerin dersleri sevme derecelerine göre yaptıkları sıralamada %36.05'i bütün dersler içinde coğrafya konularını üçüncü, %20.67'si dördüncü, %15.86'sı ikinci, %12.5'i altı veya sonrasını, %7.69'u beşinci, %0.07'si birinci sıraya yazmıştır. Öğrencilerin başarı testi puanları coğrafya konularını diğer dersler içinde sevme derecesi değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

Öğrencilere Coğrafya dersi öğretmeni olmak isteyip istemediği sorulduğunda, %37.5'i hiç istemediğini %31.2'si biraz istediğini, %20.2'si istediğini, %11.1'i ise çok istediğini belirtmişlerdir.

Öğrenci Başarısının Derse Çalışma Değişkenine Göre Farklaşması

İyi bir öğretim, öğrencilerin nasıl düşünüp öğreneceklerini, kendilerini tanıyıp bilgiyi nasıl alacaklarını ve kendilerini öğrenmeye nasıl güdüleyeceklerini öğretmeyi içerir. Bu noktada, öğretim stratejisi, bir başka deyişle öğretmenin öğretme şekli ve öğrenme stratejisi bireyin öğrenme düzeyi üzerinde oldukça etkilidir. Bu nedenle öğrenciler yeterince tanınmalı ve öğrenme stratejilerini geliştirmeleri sağlanmalıdır (Şahin,1994: 43).

Öğrenmenin oluşumu yada bilginin kazanılması sırasında her öğrencinin kullandığı belli stratejiler vardır. Araştırmalar sonucu elde edilen bulgular, öğrenciler tarafından geliştirilen özel stratejilerin başarı ile ilişkisinin, düşünme, dinleme gibi genel stratejilere oranla daha etkili olduğunu ortaya koymuştur (Wittrock,1983; Aktaran: Erden, 1996).

Öğrencilerin coğrafya konularına nasıl çalıştıkları incelendiğinde Kütahya'da bulunan okullarda yapılan araştırmada öğrencilerin Ege Bölgesi sorularındaki başarıları ile çalışma şekilleri arasında anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür. Öğrencilerin %31.6'sı özet çıkararak, %31.6'sı önemli yerlerin altını çizerek,%17.8'i konuları ana hatları ile ele

*SOSYAL BİLGİLER DERSİNDE MARMARA VE EGE BÖLGELERİ KONULARININ ÖĞRENİLMESİ
VE ÖĞRETİLMESİNDE YAKINDAN UZAĞA İLKESİ VE DİĞER FAKTÖRLERİN ETKİSİ*

alıp konular arası bağlantı kurarak, %9.5'i öğrendiklerini öğrenme ortamını zihninde canlandırarak, %9.5'i ise diğer çalışma şekilleri ile konulara çalıştıklarını belirtmişlerdir(Tablo 3)

Öğrencilerin başarı testi puanları derse çalışma şekline göre öğrendiklerini öğrenme ortamında zihninde canlandırarak, önemli yerlerin altını çizerek, diğer, konuları ana hatları ile ele alıp konular arası bağlantı kurarak ve özet çıkararak olmak üzere sıralanmaktadır(Tablo 4)

Tablo 3: *Kütahya'da araştırma yapılan okullarda öğrenim gören öğrencilerin coğrafya konularına çalışma durumuna göre dağılımı*

Seçenekler	F	%
Özet çıkartmak	30	31,6
Önemli yerlerin altını çizmek	30	31,6
Konuları ana hatları ile ele alıp konular arası bağlantı kurmak	17	17,8
Öğrendiklerini öğrenme ortamını zihinde yeniden canlandırmak	9	9,5
Diğer	9	9,5
Toplam	95	100,0

Tablo 4: *Kütahya'da araştırma yapılan okullarda öğrenim gören öğrencilerin başarı testi puanlarının coğrafya konularına çalışma biçimlerine göre aritmetik ortalama ve standart sapmaları*

Seçenekler	N	X	Ss
Özet Çıkarmak	30	1,0333	,6687
Önemli yerlerin altını çizmek	30	,7667	,7279
Konuları ana hatları ile ele alıp konular arası bağlantı kurmak	17	1,3529	,7019
Öğrendiklerini öğrenme ortamını zihinde yeniden canlandırmak	9	,7778	,8333
Diğer	9	,5556	,7265
Toplam	95	,9368	,7411

İstanbul'da bulunan okullarda yapılan araştırmada ise, öğrencilerin %33.9'unun önemli yerlerin altını çizerek, %27.7'si özet çıkararak, %16.1'i konuları ana hatları ile ele alıp konular arası bağlantı kurarak, %13.4'ü öğrendiklerini öğrenme ortamını zihinde canlandırarak çalışmakta olup, %8.9'u ise diğer diye cevap vermiştir. Öğrencilerin başarı testi puanları derse çalışma şekline göre öğrendiklerini öğrenme ortamında zihninde canlandırarak, konuları ana hatları ile ele alıp konular

arası bağlantı kurarak, önemli yerlerin altını çizerek, özet çıkararak ve diğer olmak üzere sıralanmaktadır.

Öğrenci Başarısının Ders Öncesi Hazırlık ve Derse Çalışma Süresi Değişkenlerine Göre Farklılaşması

Öğrencilerin coğrafya konularına ders öncesi hazırlık yapmaları, onların derste işlenen konuları kolaylıkla öğrenmeleri ve başarılarının artmasında önemli bir etkidir. Öğrenci başarı testi puanları coğrafya konularına ders öncesinde hazırlık yapıp yapmadıkları değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir. Yapılan çalışmada öğrencilerden %3.4'ü ders öncesi hiç hazırlık yapmaz iken , %30.1 az hazırlık yaptığını, %44.7'si oldukça hazırlandığını, %21.8'i ise tam hazırlık yaptığını belirtmişlerdir.

Öğrencilerin coğrafya konularına bir haftada ayırdıkları çalışma süresi incelendiğinde, iki saat ayıranların oranı %37.3, bir saat ayıranların oranı %32.3, üç saat ayıranların oranı %14.4, dört saat ayıranların oranı %4.5, beş saat ayıranların oranı %3 iken, çalışmak için hiç zaman ayırmadıklarını belirtenlerin oranı ise %8.5'dir.

Öğrenci Başarısının Kaynak Kullanımına İlişkin Değişkenlere Göre Farklılaşması:

Öğrencilerin, atlas kullanmalarının başarıları ve bilgilerin daha kalıcı olması üzerinde önemli etkisi vardır. Kütahya'da yapılan çalışmada öğrencilerin başarı testi puanları, atlastan yararlanma değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir(Tablo 5-6) Yapılan çalışmada Coğrafya konularının öğreniminde öğrencilerin %51.1'i ara sıra, % 27.3'ü sık sık, %15.9'u her zaman atlas kullanırken, %5.7'si ise hiç atlas kullanmadıklarını belirtmişlerdir.

Seçenekler	F	%
Hiç	5	5,7
Ara sıra	45	51,1
Sık sık	24	27,3
Her zaman	14	15,9
Toplam	88	100.0

**SOSYAL BİLGİLER DERSİNDE MARMARA VE EGE BÖLGELERİ KONULARININ ÖĞRENİLMESİ
VE ÖĞRETİLMESİNDE YAKINDAN UZAĞA İLKESİ VE DİĞER FAKTÖRLERİN ETKİSİ**

Tablo 6: Kütahya’da araştırma yapılan okullarda öğrenim gören öğrencilerin başarı testi puanlarının atlas kullanımına göre aritmetik ortalama ve standart sapmaları

Seçenekler	N	X	Ss
Hiç	5	1,0000	,7071
Ara sıra	45	,7556	,7433
Sık sık	24	1,1250	,6797
Her zaman	14	1,4286	,6462
Toplam	88	,9773	,7424

İstanbul’da yapılan çalışmada Coğrafya konularının öğreniminde öğrencilerin %39.2’si ara sıra,% 32’si sık sık , %16.5’i her zaman atlas kullanırken, %11,3 ise hiç atlas kullanmadıklarını belirtmişlerdir.

Coğrafya konuları ile ilgili broşürlerden öğrencilerin %36.3’ü ara sıra, %21.6’sı sık sık, %9.7’si her zaman yararlanırken hiç yararlanmayanların oranı %32.4’tür. Başarı testi puanları ile öğrencilerin coğrafya konuları ile ilgili broşürlerden yararlanmaları arasındaki ilişki incelendiğinde ara sıra, her zaman, sık sık ve hiç şeklinde bir sıralamanın olduğu görülmektedir.

Milli Eğitim Bakanlığı tarafından tavsiye edilen coğrafya konuları ile ilgili eserlerden %34.1’i hiç yararlanmazken, %29.9’u ara sıra, %20.4’ü sık sık, %15.6’sı ise her zaman yararlandıklarını belirtmektedirler. Öğrencilerin başarı testi puanlarının Milli Eğitim Bakanlığı tarafından tavsiye edilen eserlerden yararlanmalarına göre her zaman, sık sık, ara sıra ve hiç olmak üzere sıralandığı görülmektedir.

Bilgisayar destekli coğrafya programlarından öğrencilerin %39.1’i hiç , %34.2’si ara sıra , %16.7’si sık sık, %10’u ise her zaman yararlandığını belirtmektedir.

Öğrencilerin ödevlerini hazırlarken en çok yararlandıkları başvuru kaynaklarından olan ansiklopedilerden yararlanma oranları incelendiğinde öğrencilerin %41.4’ü ara sıra, %29.3’ü sık sık, %19.6’sı her zaman yararlandıklarını belirtirken, hiç yararlanmayanların oranı %9.4’tür.

Gazete, dergi ve televizyonda coğrafya konuları ile ilgili yayınları öğrencilerin %44.4'ü ara sıra , %27.8'i oldukça, %10.2'si ise her zaman takip ederken, %17.6'sı hiç takip etmediğini belirtmiştir.

Sosyal Bilgiler Dersi Öğretmenlerine Ait Bulgular

Öğretmenlere uygulanan ankette %12.5'nin 1-5 yıl, %12.5'inin 6-10 yıl, %25'inin ise 11-15 yıl , %25'nin 16-20 yıl, %25'nin ise 21 yıldan fazla Sosyal Bilgiler dersini okutmakta olduğu ve %25'inin bu dersi tekrar okutmaya biraz, %25'nin oldukça ve %50'sinin çok istediği belirlenmiştir.

Öğretmenler ile yapılan ankette karşılaştıkları problemler ele alındığında öğretmenlerin çoğunluğunun sınıfların kalabalıklığı, ders araçlarının yetersizliği ve ders yükünün fazla olması problemi ile karşılaştığı belirlenmiştir.

Öğretmenlerin sadece %37.5'i branşla ilgili kaynak sıkıntısı ile karşılaştığını belirtmiştir. Branş dışında girilen derslerin çeşitliliği de öğretmenlerin karşılaştıkları problemler arasındadır.

Öğretmenlerin %87.5'i sık sık, %12.5'i ise her zaman anlatım metodunu kullandığı görülmüştür., Soru-cevap tekniğini ise öğretmenlerin %62.5'i her zaman, % 37.5'i ise sık sık kullanmaktadır. Çok eski bir geçmişe sahip olan ve Sokrates'e atfen “ Sokrat Tekniği” diye de tanımlanan bu teknik; öğretmenler tarafından etkili bir biçimde hazırlanmış olan soruların öğrencilere sorulması ve alınan cevapların değerlendirilmesi esasına dayanmaktadır. Yaptığı bu etkinlikle öğrenmenin nasıl ve ne miktarda meydana geldiğini gören öğretmen, aynı zamanda öğrencilerin kendilerini nasıl ifade ettiklerini görme şansına da sahiptir (Pollard ve Triggs, 1997, Aktaran: İsmail H. Demircioğlu, s. 147).

Problem çözme, benzetişim ve tartışma metodlarının öğretmenlerin tamamı tarafından kullanıldığı belirlenmiştir. Tartışma tekniği pratikte öğrencilere pek çok faydalar sağlamaktadır. Bu faydalar incelendiği zaman, eleştirel bir bakış açısı ve problem çözme yeteneği geliştirme, eski bilgileri ve kavramları yeni durumlarda kullanma, sentez ve değerlendirme yeteneğini geliştirme gibi pek çok unsurlar ön plana çıkmaktadır (Erden, tarihsiz).

*SOSYAL BİLGİLER DERSİNDE MARMARA VE EGE BÖLGELERİ KONULARININ ÖĞRENİLMESİ
VE ÖĞRETİLMESİNDE YAKINDAN UZAĞA İLKESİ VE DİĞER FAKTÖRLERİN ETKİSİ*

Öğretmenlerin %62.5'i gezi-gözlem yöntemini kullanmaktadır. Bu oran yüksek olmasa da öğrencilerin konuları öğrenmelerinde etkisinin ne kadar fazla olduğunu göstermesi bakımından önemlidir. Uygulaması zor olsa bile gezi-gözlem metodunun pek çok yararları vardır. Bunların başında bilimsel araştırma metodunun en köklülerinden ve en önemlilerinden biri olan gözlem fikrinin yavaş yavaş öğrencilerde yerleşmeye başlaması gelir. Bu, çevre- insan ve olaylar arasında ilişki kurma düşüncesinin kökleşmesi gibi önemli bir diğer yararı da eklemek gerekir (Doğanay, 1993: 127).

Dramatizasyon yöntemini öğretmenlerin %62.5'i kullanırken, örnek olay incelemesini ise %75'i kullanmaktadır. Örnek olay incelemesi yöntemi öğrencilerin sorunlu bir olay hakkında gerçek ve geçerli bilgileri, bizzat kendilerinin bu olayı anlatmaları, olay hakkında gerekli verileri toplamaları, bunları öğrenip analiz etmeleri ve değerlendirmeleri yoluyla elde etmelerini sağlayan bir yöntemdir (Hesapçioğlu, 1994: 222).

Öğretim materyali genel olarak öğretim hedeflerini gerçekleştirmek amacıyla araçlardan faydalanarak yapılan ders sunum içeriklerini kapsar (Şahin Yanpar, 2000). Öğretim araçları tebeşir ve kâğıttan başlayarak günümüzde bilgisayar ve ilişkili teknolojilere kadar basitten karmaşığa çeşitlilik gösterir. Materyal kullanma öğrencilerin mümkün olduğunca daha fazla duyu organı ile öğrenmesini sağlar (Şahin Yanpar, 2002: 282).

Yapılan araştırmada Coğrafya konularının öğretiminde öğretmenlerin tamamının yazı tahtasını kullandıklarını belirlenmiştir.

Eskiden beri coğrafya ilminde haritaya, özel bir önem verilmiştir. Zaten harita, coğrafyanın özüdür. Harita, coğrafyanın en lüzumlu gereçidir. Harita, coğrafyanın temelidir gibi yargılarda bu gereçlerin coğrafya öğretiminde ne kadar önemli olduğunu, açıkça göstermektedir (Doğanay, 1993: 142). Orta öğretim coğrafya eğitiminde, haritalardan yararlanmak bir zorunluluktur. Çünkü bu teknik, hem coğrafya eğitimini görsel duruma getirmeye yardımcı olur, hem de bu uygulama, öğretim yöntemlerinden biri olan gösteri yönteminin uygulanması anlamına gelir (Doğanay, 2002: 225). Bölgeler konusu işlenirken bilgilerin daha kolaylıkla öğretilebilmesi ve öğrenilmesi, kalıcılığı açısından mutlaka harita kullanmak gerekmektedir. Nitekim öğretmenlerin hepsi derslerde harita kullandığını belirtmiştir.

Tepegöz, öğretmenlerin %75'i tarafından kullanılmaktadır. Okullardaki tepegöz yetersizliği kullanılmasında etkili olmakla birlikte, harita, grafik, resim gibi ders materyallerinin öğrenciye gösterilebilmesi bilginin kalıcılığı üzerinde etkili olmaktadır. Bu nedenle tepegöz kullanımının artışı başarıya da etki etmektedir.

Derslerde slayt projektörü ara sıra kullananların oranı %12.5'tir. Öğretmenlerin %62.5'i derslerde televizyon ve video kullandığını belirtmiştir. Bölgeler ile ilgili filmlerin öğrencilere gösterilmesi onların ilgisini çekerek öğrenmeyi kolaylaştırmaktadır.

Grafikler öğrencinin bilişsel alanın kavrama ve daha üst düzeydeki basamaklarına çıkmasına yardımcı olur (Yanpar Şahin, 2002: 300). Öğretmenlerin %87.5'i derslerinde grafik ve şekillerden yararlandığını belirtmiştir. Model ve numunelerden öğretmenlerin %87.5'i yararlanmaktadır.

SONUÇ VE TARTIŞMA

Bu araştırma ile Sosyal Bilgiler Dersi Marmara ve Ege Bölgesi konularında öğrencilerin başarısı üzerinde başlıca öğretim ilkelerinden biri olan yakından uzağa ilkesinin etkili olduğu ve öğrencilerin içinde buldukları ve yakınında bulunan bölgeyi daha iyi öğrendikleri görülmüştür. Ayrıca öğrencilerin bu konulardaki başarıları üzerinde anne, babanın mesleği ve öğrenim durumunun etkili olduğu görülmektedir.

Öğrenci başarısında bu çalışmada cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir ilişki bulunmamış, ilköğretimin yedinci sınıfında Sosyal Bilgiler dersi coğrafya konularının öğretimi ile ilgili yapılmış olan bir çalışmada da aynı sonuca ulaşılmıştır (Kayalı, 2000). Altıncı sınıflar ile ilgili başka bir çalışmada ise (Kayalı, 2004) cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir ilişki bulunmuştur. İlköğretim altıncı sınıflarında yapılmış olan çalışmada (Kayalı 2004) öğrenci başarısı baba mesleği değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermezken, bu çalışmada da daha önce yedinci sınıflarda yapılmış olan çalışmada (Kayalı, 2000) olduğu gibi anlamlı bir farklılığın görüldüğü tespit edilmiştir. Altıncı sınıflarda yapılan çalışmada (Kayalı, 2004) olduğu gibi bu çalışmada da anne mesleği değişkenine göre anlamlı bir farklılık görülmektedir.

Öğrencilerin derse yönelik olumlu tutumları, coğrafya konularını sevmeleri onların başarılı olmasında büyük rol oynamıştır. Sosyal Bilgiler

*SOSYAL BİLGİLER DERSİNDE MARMARA VE EGE BÖLGELERİ KONULARININ ÖĞRENİLMESİ
VE ÖĞRETİLMESİNDE YAKINDAN UZAĞA İLKESİ VE DİĞER FAKTÖRLERİN ETKİSİ*

dersi coğrafya konularının öğretimi ile ilgili daha önce yapılmış iki çalışmada olduğu gibi (Kayalı, 2000, 2004), bu çalışmada da coğrafya konularının çalışma biçimlerinin öğrenci başarısı üzerinde etkili olduğu belirlenmiştir. Öğrencilerin öğrendiklerini öğrenme ortamında zihninde canlandırarak, önemli yerlerin altını çizerek, konuları ana hatları ile ele alıp konular arası bağlantı kurarak ve özet çıkararak çalışmalarını ve ders öncesi yaptıkları hazırlıkları başarıları üzerinde etkili olan faktörlerdendir.

Öğretmenlerin bu konuları öğretirken anlatım, tartışma, soru-cevap yöntemlerinin yanı sıra özellikle gezi-gözlem yöntemi ve haritaları kullanmaları konuların öğrenciler tarafından kolaylıkla ve kalıcı öğrenmesinde etkili olmuştur. İlköğretim okullarında Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi öğretiminin değerlendirilmesinin yapıldığı bir çalışmada (Sağlam, 1997) da bu dersi veren öğretmenlerin dersin öğretiminde kullandıkları yöntem ve teknikler ile araç ve materyallerin, bu çalışmada ve daha önce yapılmış olan iki çalışmada (Kayalı 2000, 2004) olduğu gibi öğrenci başarıları üzerinde etkili olduğu görülmektedir.

Öğrencilerin coğrafya konularına yönelik tutumlarının daha olumlu hale getirilebilmesi onların başarılarını daha da arttıracığından, derslerde öğretmenlerin öğrencileri merkeze alacak, daha aktif kılacak uygulamalarda bulunması, etkili öğretim metot ve tekniklerini kullanması, daha iyi ve kalıcı öğrenmeyi sağlayacak çeşitli araç ve materyallerle dersi işlemesi gerekmektedir.

Öğrencilerin başarıları üzerinde ailelerin etkisi de oldukça büyük olduğundan, öğretmenlerin anne ve babalar ile işbirliği içinde olmaları öğrenci başarısını daha da arttıracaktır.

KAYNAKLAR

- Barth, J.L.ve Demirtaş A. (1997). İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretimi. Ankara: YÖK/Dünya Bankası Milli Eğitim Geliştirme Projesi.
- Binbaşoğlu, C.(1986).Genel Öğretim Bilgisi, Ankara: Kadioğlu Matbaası.

- Demircioğlu, İ. H. (2002). “Öğretim Stratejileri”, Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi. Ed.:C.Öztürk ve D.Dilek. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Doğanay, H. (1993). Coğrafya’da Metodoloji. İstanbul:Milli Eğitim Basımevi.
- Doğanay, H. (2002). Coğrafya Öğretim Yöntemleri Erzurum: Aktif Yayımevi.
- Erden, M. (1996). Sosyal Bilgiler Öğretimi. Ankara: Alkım Yayınları.
- Erden, M. (Tarihsiz).Sosyal Bilgiler Öğretimi.Ankara Alkım Yayıncılık.
- Hesapçıoğlu, M.(1994).Öğretim İlke ve Yöntemleri Eğitim Programları ve Öğretim,İstanbul:Beta Basım Yayın.
- Kayalı, H. (2000). “ İlköğretim Okullarında Sosyal Bilgiler Dersi Coğrafya Konularının Öğretiminde Başarıyı Etkileyen Faktörler” Eğitim Bilimleri Dergisi. İstanbul: Marmara Üniversitesi Yay. No:686, Atatürk Eğ. Fak. Yay. No 43, sayı 12, s.183-194.
- Kayalı, H. (2004). “ İlköğretim Okullarında 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Coğrafya Konularının Öğrenilmesi ve Öğretilmesinde Etkili Olan Faktörler” Eğitim Bilimleri Dergisi. İstanbul: Marmara Üniversitesi Yay.,sayı:20,s.101-114.
- Sağlam, H. İ. (1997). İlköğretim Okullarında Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretiminin Değerlendirilmesi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Şahin, T.(1994).”İlkokul 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Akademik Benlik Kavramı, Ders İçi Öğrenme ve Ders Dışı Çalışma Yolları İle Başarı İlişkisi”, H.Ü.Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı:10.
- Şahin, Yanpar,T. (2000).”Eğitimin Teknolojik Temelleri”,Öğretmenlik Mesleğine Giriş.Ed.:Veysel Sönmez, Ankara: Anı Yayıncılık.
- Şahin, Yanpar, T. (2002).”Öğretim Materyal ve Teknolojileri”,Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi, Ed.: C.Öztürk ve D. Dilek. Ankara: Pegem A Yayıncılık.